

Kostelecká, Marta

Articulatory settings in het Nederlands en in het Tsjechisch

Brünner Beiträge zur Germanistik und Nordistik. 2012, vol. 26, iss. 1-2, pp. [11]-23

ISBN 978-80-210-5998-6

ISSN 1803-7380 (print); ISSN 2336-4408 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/125987>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MARTA KOSTELECKÁ (MASARYK UNIVERSITEIT, BRNO)

ARTICULATORY SETTINGS IN HET NEDERLANDS EN IN HET TSJECHISCH¹

Abstract:

This article discusses the phenomenon of articulatory settings in phonetics and in pronunciation teaching as a useful tool for the improvement of pronunciation of intermediate and advanced Czech learners of Dutch. The author focuses on the comparison of the articulatory settings of Dutch - both of the Northern and the Southern standard varieties - and Standard Czech.

The internal articulatory settings are analyzed based on the comparison of the sound statistics of the languages in question and on scientific literature. The description of the external settings is mainly based on the scientific literature.

The objective of the author is to compare the two systems of articulatory settings and to argue that teaching Dutch pronunciation via the articulatory settings may be very effective in achieving a native level of Dutch and means a complex approach to pronunciation teaching; moreover the author will, based on the comparison and description of the articulatory settings, show which of the two varieties of Dutch is easier/more likely to adapt for a Czech speaker of Dutch to achieve a native-like accent.

Inleiding

In de laatste jaren wordt steeds meer aandacht besteed aan het uitspraakonderwijs van het Nederlands. In deze bijdrage wil ik graag een efficiënte methode presenteren die mijns inziens de uitspraak van het Nederlands toegankelijker kan maken voor universitaire studenten.

Zoals al door velen is opgemerkt, wordt van de universitaire studenten Nederlands verwacht dat hun uitspraak prettig verstaanbaar én verzorgd is. Ze zouden met andere woorden als universitair opgeleiden een soort “voorbeelduitspraak Nederlands als vreemde taal” moeten beheersen, d.w.z. dat de moe-

¹ De tekst van deze bijdrage is een bewerking van een lezing gepresenteerd op 28 mei 2011 op het Regionaal Colloquium Neerlandicum te Belgrado.

dertaalsprekers hen zonder te veel moeite moeten kunnen verstaan. Er wordt in de vakliteratuur gesuggereerd dat de uitspraak effectief kan worden gedoceerd via de zgn. articulatory settings (verder AS).

De vragen die ik me als docente uitspraak blijf stellen zijn: hoe kunnen de studenten de voorbeelduitspraak bereiken? Wat zijn de verschillen tussen de Tsjechische en de Zuid/en Noord-Nederlandse AS? Waarom zijn de AS effectief in het uitspraakonderwijs? Welke taalvariëteit is voor de Tsjechische studenten de meest toegankelijke?

Mijn standpunt is dat de uitspraaktraining niet op het basisoniveau – A1 of A2 – moet stoppen, zoals vrijwel altijd het geval is, maar dat er ook daarna aandacht besteed zou moeten worden aan de uitspraak in al haar complexiteit. Bovendien is daarbij de contrastieve aanpak van het uitspraakonderwijs zeer wenselijk. Nadat de student de individuele klanken heeft leren beheersen en een idee heeft hoe het Nederlands klinkt, is het mogelijk, gunstig en effectief de uitspraak via de zgn. articulatory settings te onderwijzen.

Het idee van het bestaan van articulatory settings en het op basis daarvan aanleren van de uitspraak van de vreemde taal is niet nieuw² maar krijgt in de laatste jaren steeds meer positieve aandacht³ zowel in het uitspraakonderwijs als in het onderzoek. Het onderzoek wordt vooral gericht op de vergelijking van de AS van het Engels en Frans (Honikman, 1964; Wilson, 2006), hoewel een deel van het onderzoek ook het Engels en het Nederlands onder de loep neemt (Collins & Mees, 1995: 415–424; Collins & Mees, 2003: 221–226; Lovie, 2004: 3–12; Gritter: 2010). De AS van het Nederlands – zowel de Noord-Nederlandse (NN) variëteit als de Zuid-Nederlandse (ZN) variëteit zijn dus in de vakliteratuur voldoende beschreven.

Voor de Slavische talen werd een comparatief onderzoek naar de AS gedaan door een Poolse angliste van de Universiteit van Krakau, Janina Ozga (Ozga, 1997 en 1976: 61–73). In de Tsjechische fonetiek kunnen we ook enkele aanwijzingen en uitspraakadvies vinden m.b.t. de AS van het Tsjechisch (CZ) en het Engels bij leden en opvolgers van de Praagse School (Skaličková, 1982; Vachek: 1963). In de recentere vakliteratuur vinden we vooral algemene beschrijvingen van het fenomeen AS met enkele globale kenmerken van de Tsjechische AS, maar niet gedetailleerd genoeg en niet genoeg gericht op het uitspraakonderwijs. Deze beschrijvingen vinden we bij Krčmová (2002, 2008) en Palková (2004). De laatstgenoemde beschrijft de AS echter alleen als een statisch verschijnsel.

De recentste beknopte vergelijking van de AS van het Tsjechisch en het Engels vinden we in het proefschrift van Tomková (2008).

² Voor een overzicht van de ontwikkeling en terminologie op dit gebied, zie Jenner (2001: 121–141), Laver (1980) of Mompean – Gonzales (2003: 1603–1606).

³ Zie Gritter (2010), Wilson (2006) of Tomková (2008: 40–43).

1. Articulatory settings – afbakening van de term

De Britse fonetica en docente Engels aan Franse studenten Beatrice Honikman is de grondlegger van het idee van het *uitspraakonderwijs via de AS*. Ze heeft dit fenomeen in haar invloedrijke artikel uit 1964 als volgt beschreven:

*“By articulatory setting is meant **the disposition** of the parts of the speech mechanism and **their composite action**, i.e. the just placing of the individual parts, severally and jointly, for articulation according to the phonetic substance of the language concerned” [...] [Met andere woorden zijn de articulatory settings volgens Honikman de] **“gross oral posture and mechanics, both external and internal, requisite as a framework for a comfortable, economic and fluent merging and integrating of the isolated sounds into that harmonious, cognizable whole which constitutes the established pronunciation of language”** (Honikman 1964:73)*

Het idee is dat de spraakorganen in een taal op een bepaalde manier gepositioneerd zijn om te spreken in die taal en deze posities van de spraakorganen beïnvloed worden door de fonetische eigenschappen van die taal. Daarnaast worden er met de term AS de typische articulatorische bewegingen in een gegeven taal bedoeld.

Honikman beschrijft de AS dus aan de ene kant als de statische stand van de articulatoren in de gegeven taal voordat ze in actie komen, dat wat Laver (1980: 14, 23) later als de “neutrale positie van de articulatoren” heeft beschreven. Aan de andere kant ziet Honikman de AS ook dynamisch – als een samenspel en typische articulatorische bewegingen tijdens het spreken in de taal.

Honikman geeft in haar artikel een verkennende maar, zoals uit later onderzoek is gebleken, zeer nauwkeurige beschrijving van de articulatiebewegingen in het Engels en het Frans met als doel een hulpmiddel aan te reiken aan gevorderde Franse studenten van het Engels zodat die de hardnekkige uitspraakfouten kunnen afleren. Daarmee brengen ze hun uitspraak dichterbij het moedertaalniveau, met minder articulatorische moeite.

Fonetici vragen zich sindsdien af of het uitspraakonderwijs via de AS wel effectief is, of de AS meetbaar zijn en, zo ja, hoe?

Zoals ik hierboven heb aangegeven, bestaat er een aantal benaderingen van het fenomeen AS. Graag wil ik er hier nog een vermelden. Het gaat om het bestuderen van de zgn. *voice quality settings* als onderdeel van de AS, gebaseerd op het onderzoek van Honikman (1964) en John Laver (1980), en later o.a. toegepast door Kerr (2000). Kort geformuleerd, gaan de typerende articulatiebewegingen in een bepaalde taal gepaard met dat wat we als een typische “klank”, “timbre” of “kleur” in de taal waarnemen. Op basis van de frequentie van de contactbewegingen tussen de tong en de passieve articulatoren⁴ en de

⁴ De articulatoren die als *target* dienen en weinig of helemaal niet bewegen tijdens de spraak.

beweging van de tong t.o.v. de passieve articulatoren kunnen we vaststellen waar de stem resoneert en of een taal voor ons “achter in de keel” uitgesproken klinkt of bijvoorbeeld “voor in de mond”.

Ik zal verder in mijn bijdrage vooral aan Lavfers beschrijving van de tongsetting refereren en aan wat hij de neutrale positie van de articulatoren noemt.

2. AS in het Tsjechisch en in het Nederlands

Zoals vermeld wil ik in deze bijdrage met name de Tsjechische (CZ) en de Nederlandse (NL) (Noord- en Zuid-Nederlandse, verder NN en ZN) AS vergelijken. Door de verschillen tussen het CZ en het NL vast te stellen kan halfgevoerde en gevorderde studenten een hulpmiddel worden aangereikt om dankzij de AS met minder moeite beter Nederlands te leren spreken.

Methodologisch baseer ik me daarbij op Honikman (1964), Ozga (1976), Collins & Mees (2003: 221–223), Skaličková (1982), Krčmová (2008: 52), Laver (1980), Lowie (2004: 8) en Gritter (2010:25–26).

Ik zal ten eerste aan de hand van de klankfrequenties en vakliteratuur de interne AS in beide talen beschrijven, en ten tweede aan de hand van directe observaties en vakliteratuur ook de externe AS.

Tot de externe AS behoren de lippen- en kaaksetting, bij het beschrijven van de interne AS concentreer ik me vooral op de tongsetting en verder op het palatum en het velum.

2.1 Interne AS

Om de interne AS zo nauwkeurig mogelijk te kunnen beschrijven, zonder te beschikken over de mogelijkheid om experimentele methodes te gebruiken, baseer ik mijn onderzoek op een vergelijking van de klankfrequenties in de drie taalvariëteiten: het Standaardnederlands – haar zuidelijke en noordelijke variëteit – en het Standaardtsjechisch. De gegevens voor het Nederlands zijn ontleend aan Luyckx et al. (2009) die de klankfrequenties hebben berekend van een verzameling van 855.892 woorden uit het CGN, waarvoor een brede fonetische transcriptie bestaat. De verzameling kwam tot stand in de periode 1998–2004. Hierbij zijn de klankfrequenties afzonderlijk berekend voor het ZN (1/3 van de data) en voor het NN (2/3 van de data) (Luyckx, 2007: 5).

In mijn vergelijking van het NL en het CZ heb ik de individuele consonanten volgens de articulatieplaats en de vocalen volgens de horizontale en verticale tongbeweging gegroepeerd en vervolgens een frequentiepercentage berekend.

De Tsjechische data komen uit de recente publicatie *Statistiky češtiny* van Bartoň et al. (2009) en uit het corpus SYN 2005. Dit bevat 100 miljoen woor-

den die alle uit geschreven teksten afkomstig zijn. Voor de berekening van de klankfrequenties hebben de auteurs een methode voor automatische transcriptie op de teksten losgelaten. Hiervoor werd de brede fonetische transcriptie⁵ gebruikt. Voor mijn berekeningen heb ik met *type*-frequenties⁶ gewerkt.

Ik ben me ervan bewust dat deze methode niet onproblematisch is.

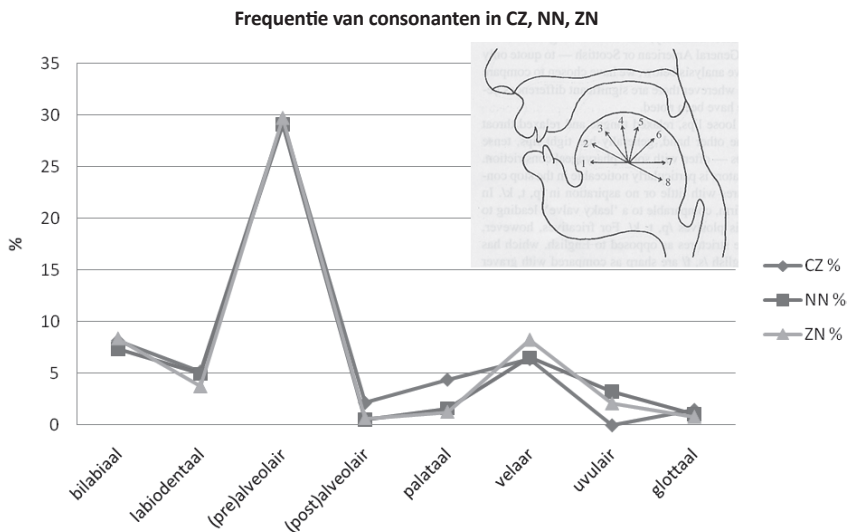
Ten eerste zeggen de klankfrequenties ons alleen iets over de frequente klanken in een taal maar niet zozeer over de “typerende kleur”. Ten tweede beschik ik alleen over de gegevens van de frequentie van individuele klanken zonder bijv. te differentiëren volgens de positie binnen de syllabe. Deze gegevens zijn voor het NL namelijk niet beschikbaar. Ook zijn de gegevens voor het NL niet genuanceerd genoeg, d.w.z. wordt bijvoorbeeld geen verschil gemaakt tussen de frequentie van het gebruik van de uvulaire-r t.o.v. de alveolaire-r. Daarom laat ik in de grafiek de /r/ weg om geen vertekend beeld van de klankfrequenties te geven. De vergelijking tussen het CZ en het ZN en NN geef ik globaal weer aan de hand van de klankfrequenties en meer gedetailleerd aan de hand van de vakliteratuur. Daarvoor baseer ik me op de beschrijving van Collins & Mees (2003: 221 - 225). Tot slot is het natuurlijk jammer dat de data uit het Tsjechische corpus gebaseerd zijn op geschreven teksten hoewel men kan argumenteren dat de Tsjechische spelling quasi fonetisch is.

2.2 Resultaten: beschrijving van de grafieken:

Op de volgende grafiek zien we de frequentie van de CZ-, NN- en ZN- medeklinkers zonder /r/.

⁵ Onder de brede fonetische transcriptie versta ik de fonematische transcriptie.

⁶ De *type*-frequenties werken met de berekeningen van het aantal *verschillende* woorden uit het corpus. Luyckx (2007: 3).

Tabel 1: Frequentie van consonanten⁷

Als we het NN, ZN en het CZ vergelijken, zien we dat de meest frequente articulatieplaats - de prealveolaire - in alle drie de talen de meest frequente is. In het Tsjechisch wordt 29,42% van alle medeklinkers alveolair uitgesproken, in het NN 29,08% en in het ZN 29,72%. Daarbij zou nog de alveolaire articulatie van de /r/ moeten komen die b.v. in het CZ de enige mogelijke standaarduitspraak is.

De tweede articulatieplaats – de bilabiale – laat ik hier buiten beschouwing, omdat die tot de externe AS behoort. Op de tweede plaats van de interne AS zien we de velare articulatieplaats met 6,42% CZ, 6,54% NN en 8,23% ZN. Het CZ volgt dan met de palatalen op de derde plaats met 4,42%, die in het NL met 1,61% NN en 1,26% ZN pas op de vierde plaats staan en relatief weinig vertegenwoordigd zijn t.o.v. het CZ en de overige Nederlandse medeklinkers.

De derde plaats in het NL is de uvulaire met 3,23% in NN en 2,08% in ZN. Ook hierbij vermoed ik zeker bij het NN een veel hoger percentage dankzij de vaak voorkomende uvulaire uitspraak van de /r/. Opvallend is dat de uvulaire plaats op 0% uitkomt in het CZ.

⁷ CZ staat voor het Tsjechisch, NN voor het Noord-Nederlands en ZN voor het Zuid-Nederlands. Het plaatje in het hoek rechtsboven is ontleend aan Collins & Mees (2003:222). De cijfers op het plaatje corresponderen met de beschrijvingen onder de grafiek: 1 = bilabiaal, 2 = labiodentiaal, 3 = (pre)alveolair, 4 = (post)alveolair, 5 = palataal, 6 = velaar, 7 = uvulair, 8 = glottaal).

Als we het CZ in het schema van de tongsetting van Collins & Mees (2003: 222) (zie tabel 2 hieronder) zetten, zien we dat het met de nummers 3+5+4 overeenkomt.

Aan de hand van het schema van Laver kunnen we dus zeggen dat qua klankfrequenties zowel het NN als het ZN op 3+5+6 zitten, het ZN heeft dan een sterkere neiging tot velarisatie.

Deze beschrijving komt gedeeltelijk overeen met die van Collins & Mees (2003: 222). Bij Collins & Mees (2003) wordt het NN beschreven als 6/7 + 3 wat deze taal het karakter geeft van: **uvularisatie + faryngalisatie en palato-alveolarisatie**. Voor het ZN beweren Collins & Mees (2003:222) dat deze taal vooral de kenmerken 4+3 vertoont, de **palatalisatie en palato-alveolarisatie** dus. Op basis van de klankfrequenties zou ook nog het kenmerk **velarisatie** bij het ZN horen. Over het Tsjechisch kunnen we constateren dat het Tsjechisch met 3+5+4 het karakter heeft van **palato-alveolarisatie+velarisatie en palatalisatie**. Aan de hand van de vakliteratuur kunnen we dan constateren dat de alveolaire articulatie het frequentst is.

Tabel 2: Tongsetting volgens Collins & Mees (2003: 222)

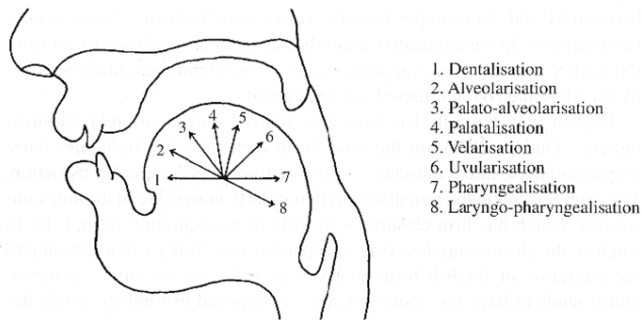

Figure 21.1 Range of tongue settings (after Laver 1980: 45 with modified numbering).

2.3 Tongsetting

Als we de vakliteratuur én de klankfrequenties samenvatten, kunnen we concluderen dat de uitspraak in het CZ zich het meest vooraan in de mond – rond de alveolen concentreert. (cf. Krčmová, 2002:52) De tong blijft met de hele tongmassa op de onderkaak liggen en beweegt alleen soms richting gehemelte zonder erbij te krullen. Het meest gebruikte gedeelte van de tong is het tongblad, de tongpunt is minder

actief. Zo krijgt het CZ vooral een dorsaal en convex karakter (aldus Skaličková, 1982: 64). De tongrug wordt in het CZ zelden gebruikt.

Dit geeft het CZ qua voice-quality settings het karakter “vooraan in de mond”. (Kerr, 2000: 5).

Het NL wordt in de vakliteratuur vooral aan de hand van drie kenmerken beschreven: 1) het NL heeft gespannen lippen en 2) een gespannen tong en 3) gespannen keelspiieren met enige faryngale constrictie (vertaald van Collins & Mees, 2003: 221).

Voor de tongsetting van het NN stellen Collins & Mees (2003:222) dat de alveolaire articulatie met het tongblad wordt gedaan, de tongpunt is inactief (Collins & Mees, 1995: 420), en verder dat de tongrug dankzij de hoge frequentie van velare klanken heel actief is.

Voor de faryngale articulatie van de velaire-l spreekt men over tongverlaging. (Collins & Mees, 2003: 221–222). We kunnen hier nog aan toevoegen dat de uvulaire-r ook vaak in het NN wordt gebruikt hetgeen de tongrug activeert. Zowel de velaire-l, de uvulaire-r en de uvulaire klanken die de tongrug activeren, ontbreken in het CZ ⁸. Op dit punt verschilt het NL van het CZ en klinkt het NL qua voice quality settings “achter in de keel”.

De typische ZN-standaarduitspraak daarentegen is volgens Collins & Mees (2003) meer gepostalataliseerd dan puur velair bij de velaire fricatieven en de velaire-l wordt ook liever postpalataliserend uitgesproken. De /r/ wordt vaker als een alveolaire-r uitgesproken, wat het centrum van spieractiviteit in het ZN voor-centraal maakt (Collins & Mees, 2003: 222). Het ZN heeft dus qua voice quality settings een anterior-centraal karakter, wat het dichterbij het CZ brengt. Ook het feit dat de uitspraak eerder op het tongblad rust dan op de tongrug, brengt het ZN dichterbij het CZ. De activiteit van het velum is echter ietsje hoger dan in het CZ.

2.4 *Velum*

Over de settings van het velum in het NN en ZN beweren Collins & Mees (2003: 223) dat het ongespannen is en ervoor zorgt dat het NL een “semi-continuaal nasaal karakter vertoont”, wat het CZ helemaal niet heeft.

Deze verschillen probeer ik in de onderstaande tabel samen te vatten:

⁸ Ook kunnen we in deze context aan de [ɔ] in het Nederlands en in het Tsjechisch denken. In het Nederlands wordt bij de uitspraak de tongrug geactiveerd, in het Tsjechisch niet.

Tabel 3: Vergelijking AS in het NN, ZN en CZ

	Noord-Nederlands	Zuid-Nederlands	Tsjechisch
lippen	“lippen gerond, zelfs bijna getuit” Lowie (2004:8) gespannen van binnen	“lippen gerond, zelfs bijna getuit” (idem) gespannen van binnen	minder intensieve activiteit van de lippen ongespannen
kaak	licht open maar gespannen	licht open maar gespannen	minimale opening ongespannen
tong	tongblad actief tongrug naar achteren getrokken + actief tongmassa: convex	tongblad actief tongrug minder actief tongmassa: convex	tongblad actief tongrug inactief tongmassa: convex
velum	ongespannen semicontinuale nasale bijklank	ongespannen semicontinuale nasale bijklank	gespannen neusholte niet actief bij niet nasale klanken

Zoals ik al eerder heb aangegeven, behoren tot de AS naast de typische bewegingen en stand van de articulators ook enkele typerende klanken van een taal en de typische manier van uitspreken van de klanken.

Zo heeft het CZ enkele typerende medeklinkers: de prealveolaire vibrant [ř] en de stemhebbende [ř̃], de Tsjechische fricatieven worden met een scherpe frictie uitgesproken en er is een heel duidelijk verschil tussen de stemhebbende en de stemloze variant, net zoals in het ZN (Collins & Mees, 2003: 221). Tussen het NN en het CZ is hier een groot verschil, vooral de NN-fricatieven worden gekenmerkt door een “vrij losse vernauwing” (Collins & Mees, 2003: 221) wat het verschil tussen de stemloze en stemhebbende variant veel minder scherp maakt. De typerende medelinker van het NN – de velaire-g is in het CZ alleen een optionele variant die door stemassimilatie veroorzaakt kan worden maar dit hoeft niet het geval te zijn. Het scherpere verschil tussen de stemhebbende en stemloze fricatieven brengt het CZ dichterbij het ZN.

Typerend voor het CZ is ook de alveolaire-r als de enige goedgekeurde variant wat het CZ qua karakter weer dichterbij de ZN-uitspraak brengt.

3. De vergelijking van vocaalsystemen van het Nederlands en het Tsjechisch en de beschrijving van de externe AS

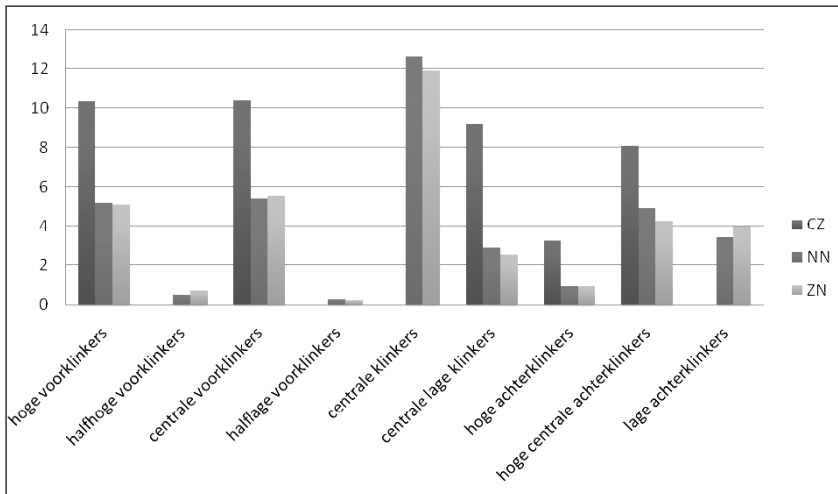
Hieronder geef ik een beknopte beschrijving van de AS van vocalen aan de hand van klankfrequenties en vakliteratuur. Bij de vergelijking van de vocaalsystemen

beschik ik over de data voor alle nodige individuele klanken in de onderzochte talen en hoef ik geen vocalen buiten beschouwing te laten zoals het geval was bij de consonanten. In dit onderzoek worden enkel de diftongen en de leenfonemen buiten beschouwing gelaten.

3.1 Beschrijving van de grafiek

Tabel 4: Frequentie van vocalen

Frequentie van vocalen CZ, NN, ZN

Zoals uit de tabel blijkt en zoals ik al in eerder onderzoek heb laten zien (Kostecká 2010), zijn er ook op het gebied van de klinkersystemen grote verschillen tussen het NL en het CZ.

Het CZ heeft namelijk een beperkter klinkersysteem qua aantal klinkers maar ook qua articulatieposities. In termen van de AS kunnen we samenvattend stellen dat er een aantal posities in het CZ ontbreken - met name de halfhoge voorklinkers, de midden voorklinkers, de centrale klinkers en de lage achterklinkers. De Tsjechische kaakbewegingen zijn dus in verhouding tot het NL minder geprononceerd.

Als we naar de percentages van de klankfrequenties kijken, zien we dat het NN en ZN respectievelijk 12,59 en 11,92% van de centrale klinkers hebben. De meest frequente klinkers in het CZ zijn met 10,38% de centrale voorklinkers en vervolgens de hoge voorklinkers met 10,34%. Het NL heeft de centrale voorklinkers op de tweede plaats met 5,43% in NN en 5,57% in ZN.

Naast het feit dat de kaak in het CZ minder openingsgraden heeft en dus minder bewegingen moet maken, zijn ook de klinkers relatief ongespannen en komt er geen diftongering voor zoals in het NN. Dit feit brengt het CZ dan weer dicht bij de ZN uitspraak.

Alle klinkers worden in alle gevallen en op alle plaatsen in het woord volledig uitgesproken, de reductie komt dus nooit voor. Tot slot wordt er in het CZ geen kleurverschil gemaakt tussen lange en korte klinkers, zoals dat in het NL wel het geval is.

3.2 Lippen

Voor een Tsjechische student van het Nederlands is het vaak zeer moeilijk om de lippen constant gespannen, gerond en getuit te houden teneinde de specifieke Nederlandse klinkers – de [ø], [y], [Y], [e] juist en met weinig moeite te kunnen articuleren.

De lippen maken in het NL “markante bewegingen” in vergelijking met het CZ. De Tsjechische lippen zijn ongespannen, gespreid met een lichte ronding bij de geronde klinkers in vergelijking met het NL. Het is dus wenselijk om als docent veel aandacht aan de lippenbeweging in het NL te besteden.

3.3 De kaak

De kaaksetting oftewel de openingsgraad van de kaak wordt veelal door de vocalische articulatie beïnvloed. Zoals ook uit de vergelijking aan de hand van de klankfrequenties blijkt, zijn er bij de vocalen meer articulatorische posities in het NL dan in het CZ. Daaruit kan ik de conclusie trekken dat de kaak in het NL grotere bewegingen maakt en grotere openingsgraden vertoont. Gritter (2010:26) beschrijft de kaaksetting in het Standaardnederlands als “een beetje open maar gespannen”. Een “beetje open” betekent, in vergelijking met het CZ waar de opening minimaal is, ongeveer een openingsgraad die men bereikt als er een balpen tussen de tanden wordt geplaatst. De Tsjechische kaaksetting is dus dicht bij de neutrale kaaksetting – niet te open/niet te dicht, op de schaal van Laver.

4. Conclusie

Het uitspraakonderwijs via de AS wordt in zijn complexiteit aangepakt en kan de globale verschillen tussen de fonetische systemen van talen laten zien. De AS kunnen als een hulpmiddel dienen om na het aanleren van individuele klanken de juiste articulatiebewegingen in de taal met minder articulatorische

moeite in te oefenen. Het is noodzakelijk om in de vreemde taal een nieuwe articulatiebasis op te bouwen. Daarom is het belangrijk om te weten welke articulatorische bewegingen in de vreemde taal het frequentst gemaakt worden en waarom, ofwel welke bewegingen typerend zijn voor de taal en of en hoe ze verschillen van de moedertaal.

Tsjechische leerders van het Nederlands kunnen zeker baat hebben bij het incorporeren van de AS in de lessen fonetiek: ze krijgen via deze weg namelijk een adequate uitleg van hoe de mond moet worden bewogen tijdens het spreken. Het is belangrijk om op te merken dat er bij het uitspraakonderwijs veel aandacht aan vier punten dient te worden besteed, namelijk aan de kaaksetting en tongsetting - de mate van openingsgraad - en de tongbeweging en aan de lippensetting.

Men zou daarbij voortdurend kunnen wijzen op het nut van geprononceerd lippenwerk bij het vormen van vocalen zoals [ø], [y], [Y], [e] teneinde die goed in te oefenen. Men kan tevens speciale oefeningen maken om de juiste mond-bewegingen aan te leren.

En tot slot kan men aan de hand van de medeklinkerarticulatie goed zien hoe het Tsjechisch van het Nederlands verschilt. Het is duidelijk dat de AS van de Zuidelijke variëteit makkelijker zijn voor een moedertaalspreker van het Tsjechisch om aan te leren. Maar als de Tsjechische studenten van wat articulatorische sport houden, kunnen ze de Noord-Nederlandse AS proberen op te bouwen.

Literatuur:

- Bartoň, T., Cvrček, V. Čermák, F., Jelínek, T. Petkevič, V.: *Statistiky češtiny*. Praha: NLN 2009.
- Collins, Beverly, & Inger. M. Mees: *The Phonetics of English and Dutch*. Leiden etc.: E.J. Brill 2003.
- Collins, Beverly, & Inger. M. Mees 'Approaches to articulatory setting in foreign-language teaching' In: Windsor Lewis, J. (Ed.), *Studies in General and English Phonetics: Essays in Honour of J.D. O'Connor*, p. 415–424. London: Routledge 1995.
- Gritter, Eliene: *Repeat afer me: Mississippi, Mississippi, Mississippi. A study into the use of teaching articulatory setting differences in secondary education*. MA-thesis, Faculty of Arts, Rijksuniversiteit Groningen, 2010.
- Honikman, Beatrice: 'Articulatory Settings' In: (ed.) David Abercrombie e. a.: *In honour of Daniel Jones. Papers contributed on the occasion of his eightieth birthday, 12 September 1961*. London: Longmans 1964.
- Jenner, B. 'Articulatory setting', genealogies of an idea. *Historiographia Linguistica*, 28, 2001, p. 121–141.
- Kerr, J. 'Articulatory setting and voice production: Issues in accent modification.' *Prospect*, 15, 2000, p. 4–15.
- Kostelecká, Marta. 'Articulatory settings van vocalen in het Tsjechisch en het Nederlands'. In Wilken Engelbrecht a Bas Hamers (eds). *Neerlandistische ontmoetingen, Trefpunt Olomouc*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci 2010, p. 263–271.

- Krčmová, Marie: 'Artikulační báze,' In: (ed.) Petr Karlík: *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidových novin 2002.
- Krčmová, Marie: *Úvod do fonetiky a fonologie pro bohemisty*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě 2008.
- Laver, J. *The phonetic description of voice quality*. Cambridge: Cambridge University Press 1980.
- Lowie, W. 'De zin en onzin van uitspraakonderwijs.' In: *Levende Talen Tijdschrift*, 5, 2004, p. 3–12. URL: <http://www.ltprojecten.nl/sites/default/files/200702120853089197.pdf> Geraadpleegd op: 15.7.2010
- Luyckx, K., Kloots, H., Coussé, E., & Gillis, S. 'Klankfrequenties in het Nederlands.' In D. Sandra, R. Rymenans, P. Cuvelier & P. Van Petegem (Eds.), *Tussen taal, spelling en onderwijs*. Gent: Academia Press, 2007, p.141–154 URL: <http://www.ents.ua.ac.be/papers/2007/pvp07.pdf> Geraadpleegd op: 13-08-2010
- Mompean, Jose A. 'Pedagogical tools for teaching articulatory setting'. In M.J. Solé, D. Recansens, & J. Romero (Eds.). *Proceedings of the 15th International Congress of Phonetic Sciences: Barcelona 2003*. Adelaide, South Australia 2003: Causal Productions, p. 1603–1606. URL: <http://webs.um.es/mompean/miwiki/doku.php?id=papers> Geraadpleegd op 21-04-2011
- Ozga, Janina: 'Teaching English Articulatory Settings to Polish Learners.' In: (ed.) Jacek Fisiak e.a.: *Papers and Studies in Contrastive Linguistics. Vol.6. The Polish-English Contrastive Project*. Virginia 1997. URL <http://ifa.amu.edu.pl/psicl/files/6/11-Ozga.pdf> Geraadpleegd op: 14-3-2010
- Ozga, Janina: 'The relevance of the notion „basis of articulation“ to contrastive phonetics.' In: Jacek Fisiak e.a.: *Poznan Studies in Contemporary Linguistics. Vol.4* pgs.: 61–73, Poznań 1976. URL: http://ifa.amu.edu.pl/psicl/files/4/07_Ozga.pdf Geraadpleegd op: 3-8-2010
- Palková, Zdena.: *Fonetika a fonologie češtiny*. Praha: Karolinum 1997.
- Skaličková, A. *Fonetika současné angličtiny*, Praha: SPN 1982.
- Tomková, Kateřina: 'The Perception of Non-Native Pronunciation of English by Native Speakers.' In: *Theory and Practice in English Studies 3 (2005): Proceedings from the Eighth Conference of British, American and Canadian Studies*. Brno: Masarykova univerzita 2008. URL: https://is.muni.cz/auth/th/2060/ff_d/ Geraadpleegd op 9-2-2010
- Vachek, J. *Zvukový rozbor současné angličtiny*, Praha: SPN 1963.
- Wilson, Lewis, I. *Articulatory Settings of French and English Monolingual and Bilingual Speakers*. PhD. – Dissertation defended at the University of British Columbia, 2006. URL <https://circle.ubc.ca/handle/2429/18418> Geraadpleegd op: 3-8-2010

